

Somogyi Magda

A tűznek fénye

*„Az ember a lehelethez hasonló,
napjai, mint a futó árnyék.”
A halottak emlékezete c. imából.*

Hogy pontosan mikor történt? Talán tévedek a dátumban, mert a szabadulásom napja 1945. május 4... Igen... 1944. május 8-ra kaptam a behívót, tehát hatodikán utaztam Szécsénybe. Már hetekkel előtte összekészítettem a szükséges holmit, hátizsákba raktam, ott volt velem a Garai utcai pesti lakásban. Most azon töprengtem, hogy utazhatnék haza, elköszönni a családomtól, milyen ürüggyel ülhetnék vonatra. Az jutott eszembe, felhasználom a behívót, ezzel legalizálom az utazást. Emlékszel, ugye, az idő tájt zsidó nem szállhatott fel villamosra, vonatra, semmiféle járműre.

Rohantam a Keletibe, a bejáratnál örökös rendőr látta a felöltömre varrt sárga csillagot, de amikor felmutattam a behívót, minden további nélkül beengedett.¹

A pénztárnál kigyózó sort sem kellett végigállnom, a „behívó” szóra azonnal utat nyitottak. Kértem egy harmadosztályú jegyet Szécsénybe. Felültem a vonatra.

A sorozatos igazoltatást azzal kerültem el, hogy csak a felöltömön volt sárga csillag.² Fonákjára hajtván akasztottam fel, eltakarva az áruló jelet, ha mégis számon kérik, meg tudom mutatni.

Balassagyarmat előtt pár állomással felszállt egy fiatalember, katona vagy levente egyenruhában - nem emlékszem pontosan - arra sem, szakaszvezető vagy tizedes volt-e, talán őrmester... nem tudom. Körülnézett, odalépett hozzám.

- Szervusz.

- Szervusz. - Nem tudtam, ki az.

- Nem ismeresz meg?

- Nem.

- Dehogy nem, hiszen együtt jártunk polgáriba, egy ideig „leventébe” is.³

Kiderült, hogy valahonnan ismer. Nagyon ideges lettem, amikor mellém ült, mert féltem az igazoltatástól. Csendőrök jártak a vonaton, mindenki előszedte a hivatalos papírjait. Elhatároztam, mielőtt odaérnek, egy fülkével odébb állok, valami módon megpróbálom kikerülni őket.

Persze az útitársamnak sem mondhatom: - Ne haragudj, most megyek, mert jönnek a csendőrök.

Nyílt az ajtó, a mi fülkékre került a sor. Természetesen ülve maradtam és nyugalmat színélve, gondtalanul cseverésztünk tovább. A hozzánk lépő, alacsonyabb rendfokozatú csendőr tisztelgett és szabályosan jelentette: „Igazoltatás folyik.”

- Mi ketten együtt vagyunk - így a társam. Ezzel el volt intézve.

Megúsztam a végzetes bajt. Nem kellett fölfednem kilétemet. A csendőr tisztelgett és tovább lépett.

A jótévőm ismert, a nevemen szólított, nem kérdezte, hol a sárga csillag, miért nem vonultam be, csak azt:

- Szécsénybe tartasz, Laci?

- Igen - feleltem -, meglátogatom a hozzátartozóimat.

Még Balassagyarmat előtt leszállt a vonatról.

Nem kérdezett semmi kínosat, holott tudta, hogy zsidó vagyok. Láta a csendőr közeledésekor a homlokomon gyöngyöző, egyre jobban gyülemelő veritéket, amint végigcsorgott az arcomon, de nem mertem letörölni, nehogy felhívjam rá a figyelmet. Láta, mennyire feszengek, a szemem is elárulta a félelmemet.

- Sok szerencsét! - így köszönt el.

Este 8-1/2 9 felé, szürkületkor gördült be a szerelvény Gyarmatra. Sajnos lekéstük a csatlakozást. Szécsénybe már csak másnap indult vonat. Addig semmiképpen nem várhattam, mert két nap múlva reggel 8-kor a jászberényi laktanyában kellett jelentkeznem.

Mások is akartak Szécsény felé utazni, ki Órhalomba, ki Hugyagra, hát kérdeztük egymást:

- Maga hová tart?

- És maga?

- Én Szécsénybe.

- Mehetünk együtt, úgy gyorsabban fogy az út.

Hirtelen eleredt az eső. Felvettem a felöltőmet, de hiába igyekeztem elfordulni, takarni, aki odanézett, látta a virító sárga csillagot. Ügyet sem vetettek rá. Tán öten indultunk útnak, a többség határozta meg az irányt, ki-ki a községénél elköszönt, én egymagam értem Szécsénybe, de nem a vásártér felől, amerre szerettem volna, hanem a vasútállomásnál kötöttem ki. Tudod, ahol leeresztik a sorompót. Egész éjjel esett, úgy éjfél körül járt, koromsötétben baktattam át a hídon, végig a főúton. Már majdnem hazaértem, 20-30 méterre lehettem a kaputól, amikor zseblámpával rám világítottak. Megtorpantam. Csendőrzár állta utamat.

-Mit keresel itt? Hová mész?

- Behívót kaptam. A kötelező felszerelés itthon van a szüleimnél, ezért kellett eljönnöm.

Rövid tanakodás után úgy döntöttek: bevisznek az őrre. Ott felköltötték a parancsnokot, az kihallgatott. Elmondtam az ismert szöveget, azt is hozzáfűzve: a pesti kerületi

rendőrörsön kértem utazási engedélyt, de felvilágosítottak: a behívóparancs egyben engedély és igazolás. A parancsnok egy ideig kötözködött, mondván, csak külön engedéllyel szabad, mire én:

- A Keleti pályaudvaron minden tizedik lépésnél rendőr vagy katona igazoltatott, valamennyien rendbenlévőnek találták. - Végül belenyugodott.

- Mikor utazol vissza?

- Reggel, a 7 óraival.

- Jó. Felszállás előtt itt jelentkezel.

Elengedett. Legalább egy órát elraboltak a drága időmből, jóval elmúlhatott éjfél, mire hazakerültem. Óráim sem volt.

Kopogásomra Apuka nézett ki. Lassan enyhült a riadalom, amikor látták, hogy nem idegen érkezik késő éjszaka. Levettem az átázott holmimat, az egyetlen, amúgy is erősen viseltes cipőm tönkrement a sáros úton. Ha jól emlékszem, Anyuka ajánlatára cseréltem cipőt Édesapámmal, nyomban felvettem, abban is vonultam be. A munkaszolgálaton, és még a deportálásom idején is azt viseltem. Bruckban, bunkerásás közben szakadt le a lábamról. Másik híján nem dobhattam el, hát megjavítottam. A pókrócom széléből levágott darabokba csavartam a lábam, cipőtálpát pedig fából vágtam ki, dróttal fölerősítettem, így oldottam meg. Pár hét múlva valamelyik bajtársamtól kaptam cipőt, addig Apámét viseltem.

E kis kiterő után visszatérek a búcsú éjszakájára. Nyomott hangulatban, csüggedésünket alig-alig palástolva beszélgettünk. Te nem voltál otthon, Vilma néninknél aludtál, mert a férjét behívták, félt egyedül. Úgy emlékszem, le sem feküdtünk. Reggel hatig beszélgettünk. Hogy miről? Azért nem maradt meg bennem semmi, mert azon kívül, hogy: „Vigyázz magadra, fiam! - Az egészség a legfontosabb. - Meg ne fázz! - Majd megsegít a Jóisten...” - más nemigen hangzott el. Mit is mondhattunk volna egymásnak a munkaszolgálatra történő bevonulásom és a helyi zsidóság gettóba költözése előtti éjszakán?⁴

Elmentem Vilmához, hogy veled is találkozzam, de előtte még beugrottam Ulmerékhez. Ferivel előző napon találkoztam, hívtam magammal, de ő talán nálam is jobban félt, nem vállalkozott ilyen vakmerő kalandra. Megkért, nézzek be a szüleikhez, hadd halljanak a fiukról.

Bezörögtem az ablakon. Ulmer bácsi halálravált arccal jött elő. Nem tételezett föl jó szándékú látogatót egy zsidó, 1944. májusában, kora reggel. Átadtam Feri üdvözlését, ő pedig a kezembe nyomott 100 pengőt - életemben először láttam egyben ilyen nagycímletű pénzt. - „Neked adom útravalóul, fiam, ezt meg vidd el Ferinek.” Neki is küldött 100 vagy 200 pengőt, nem emlékszem, mennyit.

Igyekeztem Vilmához, elég nagy felfordulás volt a lakásban. Az asztalon lévő cigarettapapír és dohányhalmazból megkínált: „Vigyél amennyit akarsz, tudom, hogy dohányzol.”

Hazamentem veled együtt, aztán lassan indulnom kellett, hogy elérjem a Balassagyarmatra induló vonatot.

Édesanyámtól a konyhaajtóban búcsúztam el. Ősi zsidó hagyomány szerint 5-6 lépést tett utánam, amint Apukával a kapu felé indultam. Sírva fél hangosan megáldott: „Jövorehőhő Adojnoj vöjzismorehő...” (Áldjon meg az Örökkévaló, és oltalmazzon...)

Az a kép villant elém, mennyire megbámultam kisfiú koromban a zokogó anyák kíséretében évente bevonuló újoncokat. Egy alkalommal odafordultam Anyukához: „Nem tudom, miért siratják őket, hiszen nem háborúba mennek, csak katonának.”

Most őt akartam ezzel vigasztalni, amikor rádöbbsentem: háborúba megyek, ne szépítsük a dolgokat, ez a szomorú valóság.

Útban az állomásra találkoztam az őrsparancsnokkal. Azt mondta, ne menjek be az őrsre, hanem az állomás ügyeletes csendőrénel jelentkezsem. Azt akartam, Apuka várjon meg az utcán, amíg én bemegyek az őrsre. Az állomáson ugyanerre kértem, de ő fordítva tanácsolta:

- Maradj te kint, fiam, majd én elintézem.

Nem szívesen egyeztem bele. Félttem. Engem elengednek a bevonulás miatt, de a szüleim itt maradnak és nem jó ismeretségbe kerülni a csendőrökkel - ez járt a fejemben.

Visszafelé sima volt az út, viszonylag nyugodtan utaztam. Igazoltattak ugyan a vonaton, de a behívó legálissá tette az utamat, amellyel 8-án reggel Jászberényben jelentkeztem.

Tudod mi jutott eszembe, Laci? A Széder esti Kiddusból egy mondat, amit Apuka olvasott fel annakidején a Haggadából: „... Áldott vagy ... aki teremtet a tűznek fényét.”⁵

Azóta megismertük a tűznek nemcsak a fényét, hanem a pusztító lángját is...

Amikor elmentél Apukával, Anyuka ezúttal hozzám fordult: „Most láttam őt utoljára...” Akkor már nem sírt. Soha többé nem fakadt könnyekre sem odahaza, sem az Auschwitzba tartó szerelvényen.

A fivérem, Somogyi László 1994. júniusában mondta magnószalagra a fenti történetet. Rá egy évre, 1995. júniusában hunyt el.

Jegyzetek:

¹ Az utazás iránti kérelmet az 1270/1944. MR. sz. rendelet szabályozta. „Hetesi Ferenc budapesti lakos, azért mert engedély nélkül egy losonci zsidó nőt Budapestre utaztatott, jogerősen 15 napi elzárásra lett megbüntetve. Büntetésének elszedése után internálva lesz.” Losonci Hírlap 1944. május 28.

² Az 1240/1944 MR sz. rendelet értelmében a zsidók „... 1944. április 5-től kezdve 6 éves koron túl ruházatukon, feltűnő helyen sárga csillagot tartoznak viselni.” Losonci Hírlap 1944. április 9.

..... Földes Győző kisillépusztai lakost, mert... a sárga csillagot nem viselte, 40 napi elzárásra átváltoztatandó 2000 Pengő pénzbüntetésre ítélte. A rendőrkapitányság nevezett ellen egyidejűleg az internálási eljárást megindította.” Nógrádi Hírlap 1944. április 9.

- ³ Az április 22-én megjelent miniszterelnöki rendelet 3-ik bekezdése: ... zsidók - a vallásfelekezetek szerveit kivéve - más egyesületnek vagy szervezetnek tagjai nem lehetnek. „Losonci Hírlap 1944. ápr. 30.
- ⁴ Az 1610/1944 ME sz. rendelet alapján.
„A zsidók gettóba telepítése... május 16-ig lesz lebonyolítva.” A Munka 1944. május 6.
„A rendelet felhatalmazást ad a zsidók lakhelyének kötelező hatállyal való kijelölésére is. Községekből elköltöztethetők, városokban meghatározott részekbe telepíthetők...”
Losonci Hírlap 1944. április 30.
- ⁵ Dr. Guttman Simon fordítása (1925)

Id. Szabó István: Pieta